

МАЛ АДУУЛАГША

БУРЯД ҮНЭН

№ 140 (11434) 1967 оной июнийн 16, пятница сэн 2 мүнгэн

КПСС-эй Бурядай обкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Советэй, Министруудэй Советэй орган

ЗУНАЙ САГ! Мал адуулагша харюусалгатай саг оронойх...

тус ажахы хамта 4 мянга шахуу центнер мяха гурндөө худалда...

Баян хэсэгтэ Буряад оройной малша зон жэл бүхэндэ...

Мүнөө үедэ, зунай бэлшээрин хаха ороһон сагнаа хойшо мал адуулагшад...

Мүнөө жэлдэ республикнай мал адуулагшад урда табигдаха хүндэтэ зорилго юу гэхэдэ...

Ажлаараа шалгарһан дүйршлэтэй мал адуулагшад колхоз, совхозуудайгаа экономиктэ...

Илангаяа харьдагай холын бэлшээриде малша абашаһан хүнүүдтэ саг үргэлжэ анхарал хандуулаагүйдэ зрэггүй.

Байгша ондо Совет засагайгтаа дэргтэ оёе угтахана байхалда, ий республиктын хүдөө элдэ...

Нимэ арганууд нютга бүхэндэ хэрэглэдэхэ, холын бэлшээриде байдаг гүүрэнүүдтэ харгы замьян зааборилжа, малда тэжээл эсөөжэ байхалда яларалгүй болгобол мүн лэ таармажатай.

Республикнай түүрү ажуурууд гурэндэ мяха худалдалар жолоогингэ түсбөө болдоорь уридантан бөөлүүлчиг...

Колхоз, совхозуудай партийна, комсомолой организацинууд, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд мал адуулагшад дунда социалист мурьсөө эмхидхэхэдэ, тэдэнэй үүргэ харюусалгы дээшлүүлчэ...

Ажахынууд зунай бэлшээрин хаһаа адууна малаа тобир тарагдала болгожо, худалдагдаха мяханы өөрһө үнэ сөнгө гориной хямдаруулаха, гурэндэ худалдагдаха олзо доход ехээр оруулхт байна.

Энэ асуудалда зорюулагдан пресс-конференци июнийн 13-да Московедэй Сагаан зал соо болоо.

Хүндэ, мал адуулагша! «Зунай бэлшээрин зуун хонотго — зуун килограмм» гэһэн харюусалгатай зорилго амжалтагайгаар бөөлүүлчиг түлөө мурьсөө үргөнөөр дэлгэрүүлэ.

Ярууны совхозой түүрү хаалишан Зоя Низамаева социалист мурьсөөндө холодоо урид ябана. Энэ нүхэрнэй үнээн бүхэнһөө 9—10 литр һу наана. Совет засагай ойн хүндэлдэдэ дээшлүүлэгдэһэн уулга абанхай.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

УЛААН ТУГ МАНАЙ ГАРТА

ТҮНХЭН. Мүнөө жэлдэ манай хоёрдох отделение тракторна бригадынхид таригдаа саг болзор соонь үнгаргажа, механизаторуудай дунда дэлгэрэн социалист мурьсөөндө түүрү һуури эзэлээд, совхозойнгоо дирекциин, парком болон профсоюзай комитетэй дамжуулгын Улаан тутта хүртбэ.

Отделениемай 1294 гектарга ороһоо тарян таригдаа. Зуун гектарга кукураа, 50 га хартааха болон бусад ургамал таригдажа, найнаар ургажа байна. Механизаторууд энэ зундаа ургасаа найнаар харуулжа, Совет засагайгаа алдарт оёе баян ургасаар угтахые хүсэнэ.

Н. БАНДЕЕВ, Саяанай совхозой тракторна бригадын тоо бүридхэгшэ.

ЖОРИН ҮДЭРӨӨР

МУХАР-ШЭБЭР. Совет засагай 50 жэлэй ойдэ дэлгэрһэн мурьсөөндэ «Родина» колхозой хаалишад эдөхитэйгээр хабаадласажа байнхай. Энэхид хахад жэлэйнгэ түсбөөе хори гаран хүнөөгөөр уридантан дүүргэдэ, хамта 2200 гаран центнер һу гурэндэ худалдаа. Тус колхоздо нөдөндонхой энэ үсхэнхэдэ орколдо 284 центнер ехэ һүн хаагдаба.

Г. ЦЕПИН.

МОДОШОД ШАГНАГДАА

Хандагайны леспрохозой бада комплексно бригадануудта нимэ баяртэй мэдээлэл адуулаха. СССР-эй Ой могоной, целлюлозно-саарһанай, модо бобороруугын промышленностин министртын коллег ба профсоюзай Центральна Комитетэй президиум бага комплексно бригадануудай март һарын ажалай дун согсолбо.

Хандагайны 36 модошод СССР-эй Ой могоной промышленностин министртын, профсоюзай Центральна Комитетэй президиумай зүгһөө мунгэн шаңда хүртнхай.

Н. ТЮРНЕВ.

ТҮМЭР ЗАМАЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ

Совет засагай 50 жэлэй гүүхэтэ оёе ажалай шөн габьяагаар угтахын түлөө оролдожо, түмэр замай хорин түүрү коллектив май һарада абанан уялануудаа үлүүлэн дүүргэе. Энээнэй ашаар вагонуудай бааталга эрд бага болонхой. Түмэр замшай дундаһаа Салзныг, Здын, Улаан-Үдын, Заудискын, Гимлюгэй, Посьольскын коллективууд туйлаһан амжалтануудаараа онсо шалгарна. Эднэр вагонуудай хааталга 4 үлүүлтэй часаар бага болго. Ингэжэ түмэр замшай Улаан-Үдын отделение бүхы коллективуудай оролдогын ашаар вагонуудай хии зогсолто бүхылдөө дунда эргээр 2,5 часаар бага болгогдонхой. Тус отделение ганса май һара соо түсбөөе гадуур 6200 вагонодо республикын промышленнда предпритинуудай элдэб продукция тээжэ ябуулаа.

М. САВЕЛЬЕВ.

УНДЭР ДЭЭДЭ ШАГНАЛНУУД
Промышленность ба хүдөө ажахы хүгмөөлгын, соёл культурын талаар областин амжалташад туйлаһан амжалтанууд түлөө СССР-эй Верховно Советэй Президиум Пензенскы области Ленинэй орденээр шагнаба.

АМАРАЙ ЭРЬБЭДХИ ЭДИР ЗАЛУУШУУЛАЙ БАЙНДЭР
ХАБАРОВСК, июнийн 14. (ТАСС-ай тухай корр.). Байндэрэйгээр шэмэгтэгдэһэн Хабаровск хот оройной бүхы нотагуудһаа ертүн хүндэтэ айлаһаа угтаба. Үндэбэрин эдир түүрүшүлэй бүхэ союзна следо, Комсомольск-на-Амуре хотын 35 жэлэй ойдэ зорюулагдан залуушуулай байндэрэй манай оройной бүхы 15 союзна республикын залуушуулай түлөөлэгшэд эрээ.

Залуу уран зохёолшод М. А. Шолоховтой уулзаба
ВЕШЕНСКАЯ. (ТАСС-ай корр.). М. А. Шолоховтой урлаар булга залуу уран зохёолшод, журналистнууд Дунэй Вешенская станица эрээ. Тэдэнэй дунда Москвабаа, Россия Федерациин элдэб нотагуудһаа, Украина, Азербайжан, Казхстанһаа, мүн Болгария, Венгрия, ГДР, Польшоһоо ерһэн лозууд, прозаинууд, уран зохёолшод шүүмжэлэгшэд, журналистнууд бии.

НФОУВ-һаа СССР-тэ байдаг саг үргэлжын түлөөлэгшэдэ эмхидэ пресс-конференци болобо
Урда Вьетнамые сүлөөлэхэ Национальна фронтһоо СССР-тэ байдаг саг үргэлжын түлөөлэгшэ эмхидэ совет ба хари гурэнүүдэй корреспондентнуудтай уулзаһан пресс-конференци болобо.

Черниговскы областиин амжалташад партизан хүндөлөндэ эдөхитэйгээр хабаадласаһанайн түүлөө, Эсгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ немец-фашист булитарагшадтай тэмсэхэ үедөө эрэлхэ зориг ба баатаршалга гарганһанайн түлөө, ардай ажахы хүгмөөлгын талаар амжалта туйлаһанайн түлөө СССР-эй Верховно Советэй Президиум Украинны ССР-эй Черниговскы области Ленинэй орденээр шагнаба. (ТАСС).

Владивостогый портдо митинг боло
ВЛАДИВОСТОК, июнийн 14. (ТАСС). Вьетнамай Камфа порт шадарай рейлдэ байха үедөө Америкын агаарай дээрмэлдэд дотоо азуулаһан «Туркестан» теплоход мунөөдэр Владивосток эрээ.

Залуу уран зохёолшод хамта СССР-эй Урда зохёолшодой холбоной правленияи секретарь В. М. Кожевников, ВЛКСМ-эй ЦК-гай нэгдэхэ секретарь С. П. Павлов, космонавт Ю. А. Гагарин, залуушуулай газетэ болон хэлбэлэй хүдөөлөлгөшэд эрлэсэ.

Түлөөлэгшэдэ эмхидэ толгойлошын уялга дүүргэһэн Нгуен Ван Донг 1966—1967 онуудай үбэл-хабарай үедэ америкн ээрхэг туримхэйшүүдтэ Урда Вьетнамай эбсэгтэ хүсэнүүдэй, арадай иланан алдарт илананууд тухай хооронжэ үгөө. Үбэл-хабарай үедэ США дайн байлдаанай газартаг үүсхэлэме гартэ абажа, политическы болон дипломатическа луйбуур мэхэ гаргаха стратегическэ зорилго табһан байна.

Псковско областдо Ленинэй орден барюулагдаба
ПСКОВ, июнийн 14. (ТАСС-ай тухай корр.). Псковско областдо Ленинэй орден барюулаха байрай суглаан мунөөдэр областин Псковинай нэрэмжэтэ драмын театр соо болобо.

«ТУРКЕСТАН» ТЕПЛОХОД ЭХЭ ОРОНОО БУСАБА
Владивостогый портдо митинг боло
ВЛАДИВОСТОК, июнийн 14. (ТАСС). Вьетнамай Камфа порт шадарай рейлдэ байха үедөө Америкын агаарай дээрмэлдэд дотоо азуулаһан «Туркестан» теплоход мунөөдэр Владивосток эрээ.

Совет мурягууд хүндэ туршалгы нэрэтэй түрэтэйгөөр тэсэжэ гараа. ехэ буугай сэмгэнэй урда хүрлөөгүй гэжэ теплоходой капитан В. В. Соколов тэмдэглэбэ. Хоёр мурягай хүндөөр шархатаһы мэлэглээ, экилажай бүхы ганууд шүһэнһэй абатты гэжэ онгоһын араца ханданан байна. Вьетнамай хани агуул шархаталгада шүхэтэ бүхы туйлаһажа тон түргөөр үзүлдээ.— гэжэ үгһөөр тухалхалда капитан хэлэбэ.

США болбол манай гол армине бутасохи, сүлөөлэгшын национальна фронтын мунөө үедэ хинэмжалжа байһан хүдөө хэдэн ехэ районнууде «номгодохтой». Хойто Вьетнамад эсрүүгүйдхэтэ дайгаа шангадхаха гэжэ оролдоһон байгаа.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гашуун А. Я. Пельше үндэр шагнал хайра барюулаа. КПСС-эй Центральна Комитетэй, СССР-эй Верховно Советэй Президиумай, Советскэ правительствын уманһөө, үндэр шагналда хүйтэнһантэй шарамдуулан, областин худалда, металл, колхознигууд, интеллигенци болон бүхы ажалшадые амаршалаад, Эхэ оройнойгоо аша туһаа зорюулаһан зохёон байгуулхы ажалдаа шэнэ амжалта туйлахыень хүсэн юрөөбэ.

Булга корреспондентнууд теплохид дээрэ гаража, мурин совет корабльда шаруулаһан гэмтэлэе харанан байна. Теплоходой 67 гызга гэмтэбэ. Таһан һомон абаган хүртэ, хомтой, дэлхэр барилга, экилажай байха каноты сүмэлөө. Механик Николай Рыбачугай канота илангай эхээр һандаргадаа: шагабаниһын һомон сүмэ сохижо ороод тэнһэрһэн байгаа. Хүндөөр шархатад наба баранан Н. Рыбачугай багетай хуурсагы «Туркестан» теплоход Эхэ оронтоо асараа.

«Туркестан» теплоходой Золотой Рог хотоной оролоһон. рейлдэ байһан онгоһонууд дохёо угжаа утга. Онгоһонуудай тогтодог газар руу абаһанһан үйлэ талмайнуудта хэдэн мянгад хүн сулгараа.

Хүдөө ажахын үйлдэбэри хүгжөөжэ хэрэгтэ эрхим үрэ дүн туйлаһанһан түлөө, Ленинэй орденото Бороогой совхозой эмхидхэгдэһээр 40 жэл болоһоной дашрамда, Бурядай АССР-эй Верховно Советэй Президиумай Хүндэлэгшэй грамотаар шагнаха:

Байрай суглаанда хабаадласажа КПСС-эй ЦК-да, СССР-эй Верховно Советэй Президиумдэ, СССР-эй Министруудэй Советтэ амаршалгын бичгэ эльгээгэ.

Ванит ёһоной долбологын бүхы мур сараае үнөөгөөдн. Америкын авиациин хорото муухай ябуулгы, Америкын худал хууриг динломатине совет хүнүүд хаража, хэлэжэ абаг,— гэжэ капитанай хандыга туйлаһажа Владимир Саратануудай худалмэришадэй социалист уялга амжалтагайгаар дүүргэжэ байна гэжэ Московедэй түүрүлэгшэ хэлэбэ. Энэ жэлдэ 122 мянган гэр байра барилдаха юм. 500 мянган хүн зон иланэ байрада оруулагдаха. Энэ жэлэй 5 һара соо 55 мянган гэр байр ашагалагда үгөөе вэжэ В. Ф. Промыслов хэлэбэ.

Улаан-Үдэ корреспондентнуудэй урда МГПС-эй түүрүлэгшэ В. И. Крестьянинов үгэ хэлэбэ. Ниглэл хотын ажалшад Совет засагай алдарт оёе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтаха бэлэхэл хэжэ байна,— гэжэ тэрэ мэдүүлэбэ. Москвагай ажалшад ажалта тухай хэлэме зуурад, дажа абанан социалист уялга тэдэнэр амжалтагайгаар дүүргэжэ байна гэжэ МГПС-эй түүрүлэгшэ тэмдэглэбэ.

Урда Вьетнамые сүлөөлэхэ арми болон арадай туйлаһан гайхамшад илантанууд хадаа социалист оронуудай түүрү хүн туралтэнэй зүгһөө саг үргэлжын лэмжэлгэ ба туйлаһажа үзүүлжэ байһанай аша үрө болоно гэжэ үгэ хэлэлшэ тэмдэглэбэ. (ТАСС).

Бурядай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Указ

Здын аймаган Ленинэй орденото Бороогой Совхозой Хүдэлмэришадые Бурядай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэгшэй Грамотаар шагнаха
Хүдөө ажахын үйлдэбэри хүгжөөжэ хэрэгтэ эрхим үрэ дүн туйлаһанһан түлөө, Ленинэй орденото Бороогой совхозой эмхидхэгдэһээр 40 жэл болоһоной дашрамда, Бурядай АССР-эй Верховно Советэй Президиумай Хүндэлэгшэй грамотаар шагнаха:

Хүдөө ажахын үйлдэбэри хүгжөөжэ хэрэгтэ эрхим үрэ дүн туйлаһанһан түлөө, Ленинэй орденото Бороогой совхозой эмхидхэгдэһээр 40 жэл болоһоной дашрамда, Бурядай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэгшэй грамотаар шагнаха:

СОВЕТ ЗАСАГАЙ 50 ЖЭЛЭЙ ОЙДО ЗОРЮУЛЖА МОСКВАГАЙ АЖАЛШАД ЮУ ХЭХЭБ?

Энэ асуудалда зорюулагдан пресс-конференци июнийн 13-да Московедэй Сагаан зал соо болоо. Совет, харин гурэнүүдэй журналистнуудай үнээн Московедэй гүйсэхэдэ комитетэй түүрүлэгшэ В. Ф. Промыслов үгэ хэлэбэ. Мүнөөнэймай Москва асары социалист промышленностин, эрдм ба техникан, соёл болон уран искусствын, оройдой түүхын гайхамшадта илантануудай хото болоно гэбэ.

Агууехэ Октябриин урда тээ Москвагай ямар байһые наһажа халд хүнүүд мэдэхэ. Энэмнай гүйсэд түбхэнөөгүм, туйлурхан лэ хото байһан юм. Баруун Европын нислэл хотонуудта алли болоторны агад 500 жэл харэгтэй гэжэ революциин урда тээхэнэ «Утро России» гэдэг Москвагай буржуазна газетэ бэшэе һан. Засагы ажалшан арадай гарга үгэһэн Октябриин хубисхал энэ туйлаһажа буюу хүргөө.

Совет засагай 50 жэлэй туршад Москва хотын хүгжэлэме харуулаһан тоо, баримтанууды Московедэй гүйсэхэдөмэй түүрүлэгшэ дурлаба. Заримынь жэлшэ болгон абаа. 1917 оной урда тээ Москва хотын талмай 17,7 мянган гектар байһан һаа, мүнөө 88,6 мянган гектар болотороо үргэбэ. Революциин урда тээ 217 мянган гэр байра байһан юм. Энэ жэлэй эсэ болотор нислэл хотын гэр байра 1 миллион 600 мянга болотороо ургаха. Совет засагай жэлүүдтэ 123 километр уга эрхим һайн метрополитен барилдаа. Газар, байдал һуулаһай хэрэгсэлээр хүн зониче хангаха, мүн бусад олон һалбиринууд хотын ажахыда бии болго.

Нислэл хотые 1980 он болотор хүгжөөжэ генеральна түсэбэй технико-экономическа хариламжанууд тухай В. Ф. Промыслов хооронжэ үгөө. Хотын ажахынуудай худалмэришадэй социалист уялга амжалтагайгаар дүүргэжэ байна гэжэ Московедэй түүрүлэгшэ хэлэбэ. Энэ жэлдэ 122 мянган гэр байра барилдаха юм. 500 мянган хүн зон иланэ байрада оруулагдаха. Энэ жэлэй 5 һара соо 55 мянган гэр байр ашагалагда үгөөе вэжэ В. Ф. Промыслов хэлэбэ.

Улаан-Үдэ корреспондентнуудэй урда МГПС-эй түүрүлэгшэ В. И. Крестьянинов үгэ хэлэбэ. Ниглэл хотын ажалшад Совет засагай алдарт оёе нэрэтэй түрэтэйгөөр угтаха бэлэхэл хэжэ байна,— гэжэ тэрэ мэдүүлэбэ. Москвагай ажалшад ажалта тухай хэлэме зуурад, дажа абанан социалист уялга тэдэнэр амжалтагайгаар дүүргэжэ байна гэжэ МГПС-эй түүрүлэгшэ тэмдэглэбэ.

В. Ф. Промыслов В. И. Крестьянинов хоёр журналистнуудай олон асуудалуудта харюусаа. (ТАСС).

ОКТЯБРИЙН АШААР ҮЙЛЭВЭР

ашаар ҮЙЛЭВЭР мандагхан НЮТАГ

Энэ хуудагхан Баргажанай аймагай хүгжэлтэд зориулагдана

Удэр хоногуудай, нара жэлүүдэй ошохо тума Агууха Октябриин революциин туйлтанууд, Коммунист партияи хүтэлбэри дорой буюу тээдэй совет арадай баатар домого хэрэг үйлэнууд улам гүнзэгэ урда шанартайгаар, нур эхэтэ жабхалантайгаар ханагдана. Агууха Октябриин мандуулан харуул хайхан гэрэл туяа хаанта Россиян зах хизаарта оршодог. Бурадай газар дайдыг гилгүүдэ, энэхүү дарлаганги арад түмэндэ эрх сүлөө, бээ даанхай байдал, соёл гэгээрэлэй халбарха бүхэ найн хайхан байдал олгоо. Эгээл тэмээхэ Баргажанай тала дайдада оршодог ород ба бурад үндэс ахатан граждэн дайны жэлүүдтэ совет засагаа хамгаалжа, гартаа буу барин тэмээхэ буюу. Тэдээр баяд ноёд болон лама, бөөнэрэй дарлалта мүлжэлтэе усадхана, найн хайхан шэнэ байдал Бурадай элдэн хонгор Баргажан нутагта мандуулаал. Эсэгээр болон үбэ эсэгээрэйнгээ аруун хайхан эрмэлзэлтэ, тэдэнэй залуушууда дамжуулан үгээн жаргалтай байдалы мүнөөнэй үеинхүн хэзээшэ мартахагүй. Гэхэтэй хамта тэрэ үеин байдал бүхэ дээрэ гүйсэд дүүрэнээр шэнжэлэгдэгүй байгалиин халгалмаар. Тээсгэн Баргажан нутагта үгсгөрөн арадай ажахы шэнжэлэн шудалжа эрдэмтэд болон дүй дуршлалт нүхэдэй конференци аймагай хүгжэлтэн түүхын шэнэ хонирхолто баримтануудыг эдирүүлэн харуулан байна. Тус конференцие эмхдэн ИКПС-эй Баргажанай раймон болон ажалшад депутатудай аймагай Советэй

гүйсэдхэхэ комитет Совет засагай 50 жэлэй туршада Баргажанай экономика болон соёл культурын хүгжэлтэн дүнгыг гаргажа, саанхн уг зорилго хараалха гэжэ тусбэлхэн байгаа. Энэ зорилгоо тэдэнэр нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ шадаа.

Конференци дээрэ долоон элдхэл зүбшэгдэн хэлсэгдээ. Гүрэнэй тусхай пенс абадаг С. С. Коноваловай «Баргажанай үездэн партийна организацие байгуула, тэрэнэй 1920—23 онуудтай ажал абуула», 1920 оной партин гашуун, гүрэнэй дээдэ пенс абадаг Г. П. Башаровай «Баргажанай аймагай түрүүшын Советүүд», Барханай дунда нургуулин багша Г. Дамбаевай «Совет засагай жэлүүдтэ Баргажан бурадаудай байдал хуудалай хубилалта», ИКПС-эй райком секретарь В. Настобурскиин «Баргажанай аймагай байгалиин баялг ба тэрэниче ашагалла» аймсоведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ В. Бодоровой «Совет засагай жэлүүдтэ Баргажанай аймага соёл гэгээрэлэй хүгжэлтэ», СССР-эй эрдэм ухаанай Академиин Сибириин талагай Бурадай филиалай нийтэн эрдэм ухаанай институтай эрдэмтэн, хэл бэшгэлэй эрдэмтэй доктор Л. Е. Элиасовай «Совет засагай байгуулалта хабаадхсан Баргажанай түрүү хүнүүд», философисин эрдэмтэй кандидат В. И. Затецкий «Октябриин социалис революци ба Бурадай социалис үндэс ахатанай бии боллог» гэгэн элдхэлүүд хөгдээ.

Уездэ ородог Горячинскда партийна үүрнүүд байгуулагдаа бэлэй.

Коммунистууд хүдөөгэй эдэбхитэдтэ үргэнээр түшэглэн, тараша малшадай дунда эхэхэн политическэ хүдэлмэри абуулдаг байгаа. Баргажанархин Ехэ-Урөөгэй тарашадай хүбүүд Иван Романов Иван Толстухин хоёры мүнөөшэ хүртээр найн хайхан үгөөр дурсадаг. Тэдэнэр эрэлхэг, өрнг түгэлээр хүбүүд нэн. Шэнэ совет засагта бээ үгэнэн үнэн сэхэ коммунистууд байгаа. Тэдэнэр баяд ноёдто эсэргүү тэмсэлдэ хүнүүды уржалдаг бэлэй. Романов революциноно үзэл бололтой тарашад болон интеллигенцие толгойлон юм. Урдын фронтонгууд И. М. Янкев, А. Т. Плеханов, Н. М. Фомин, М. М. Ширьев, И. Е. Меньшиков, Ф. И. Гаськов, А. П. Белокопытов, үездэн фельдшер Н. Е. Семенов, багша П. Е. Касеньев болон бусадтай хамта Баргажанда Совет засаг тогтоон түүхэтэй. Тэдэнэр сагантанай тулалдахан, Совет засагайгаа түлөө ами бээ үгэнэн байна. Мүнөө хүн бүхэндэнь хүсөө паятник бодохоохор юм. Буудуулынхыгаа урда тээ тарашанай гэр соо хаалгатай байхалаа, Н. И. Романов ородой пешэн дээрэ нимэ шудал бэшэ нэн.

Харатан дайсагдэй шуһымнай хорго, Харюусаха сагнай эрхэл байха. Эрхюу атаманын номоноо үхэхгүйбди, Этигэнэбди, улаан наран мандаха.

Энэ шүлэгэй доро: «Хакася даа, хани нүхэд, арад зонингоо түлөө алдалан унабаб. И. Романов» гэжэ бэшээтэй байгаа нэн.

Баргажанда хүдэлмэришэн ангиин революцида үнэн сэхэ түрүү хүнүүд олон юм. Тэдэнэй харуулан баатар габьяае энэ хуудагхан дээрэ дэлгэрэнгүйгээр хөөрхөхэ аргамайгүй. Хүн зон тэдэнэй найн хайхан хэрэгые хээээшэ мартахагүй. Баатар домогто хүнүүд үхэлтгүй мүнхэ юм. Тэдэнэй хэрэгүүд мүнөөдэрэй манай хэрэгтэ, тэдэнэй сэдхэл болон манай тусбтэ ходоодо мүнхэ байхал. Тэдэнэй баатарлиг абадал, Эхэ орондоо үнэн сэхэ байха, коммунистуудай партиин үзэл долодо алба хэжэ үлгээр жэшээ болон мүнхэдөө үлхэлэй

БАЯЛГАЙ ЭЗЭН—АРАД ЗОН

Баргажан нутагыг захайгай баян байгаалтай юм гэжэ дээрэ хэлээ нэмди. Энэ баялг хөнэйб? Ажалла арадай ааб даа. Урдан байгаалиин энэ баян хэжэгые Баргажанай хүлөөс, баяд, ноёд, аралжаа наймаашад зэрлиг яназар үгэ хэжэ, хожджа байхан юм. Тэдэнэр ямар нэгэн промышленность хүгжөөх гэжэ оролддоггүй нэн. Юундэб гэхэдэ, промышленностин хүгжээн газарта хүн зоний соёл гэгээрэл хүгжээхэ байгаа буюу. Тэндэ 10—15 хүнтэй арнайа завод, тээрмэ, Алгын нуурай эрвэдэ оршодог мүн лэ элн үсөөн хүдэлмэришэдтэй сульфидай завод бии нэн. Зайн гал гэжэ гү, али оньон техникэ гэжэ оюм юу байха бэлэй. Хүдэлмэрилхэ хүсэн олон байгаа ха юм.

боодог нэн. Бурхандай залаган юумэн гэшэ гэжэ энэиенэ ханаад, хэсүү байдалтаа эбсэхэ баатай болодогтоо нэн. Мүнөө Баргажанда халхнай үлэжэ гү, али уанда нуража, газарай гэмтэхэ абадалтай тэмсэхэ амаг үрэтэй арга бии болохонй. Тарянай талмайе хамгаалха, газарай хурьхые шанаржуулха хүдэлмэри үргэнээр абуулагдана.

Байгалай үмэнхэй байгаалин тэмээхэ үрэн бэшэ мэдээжэ. Убэлнай ута, хүйтэн байдаг, ган сасуур, халхтай хабар болодог, богон зун, үнэлэнг боороотой намар гэхэ мэтэ байгаалиин шаруун абаар зан тарашанда хэды наад түбэг ушаруулдаг гэшэб. Нимэ эрхэ байдалда байгаалитай тэмсэхэ зам бэдэрээгүйдэ аргагүй. Тарянайгаа болон сабиаланайгаа талмайе уналха гэжэ эгээл эрхим арга нүхээл гэжэ хүн бүхэн мүнөө мэдэдэг болохонй. Баргажанда Совет засагай

тогтохо үеэр бүхэ аймаг соо 2 мянган гектар газар, тэрэ тоодо 200 гектар тарянай талмай уналгадаг байхан юм. Умысн ажалтан хайхан гэжэ ханааб татажа, газараа уналжа шадхааб даа. Имагтал хамтын ажалтай эхэхэн хүсөөр хубаг, ханааб татаха, эхэхэн барилгын хүдэлмэри хэжэ болохо байна буюу. Тинн 1950 ондо уналгадаг талмай 19,921 гектар хүртээр үргэдэн байха юм. Мүнөө үедэ Баргажанай аймагта 995 километр утатай ханааб татагдаа. Тэндэ 1600 гилотехническэ барилга хэлдэнхэй. Тэрэнээ гална хэжэ эхэтэ 26 насосон станци, уна сүрхэхэ 6 түхээрлэг хүдэлмэрилнэ.

Колхозуудай тогтожо эхиллэнхээ хойшо үйлдэбэрин мантан томо байра байдалай, хүн зоний хуудал байдалай гэр байранууд олоор баригдажа захалаа нэн. Тортог болошонон хөөм гэрей орондо уужам харуул байшангууд зэлэ татан жэргэгэ. Хүн зоний байдал хуудал совет засагай жэлүүдтэ үзэгдөөгүйг эхээр хайжараа.

ТҮҮХЭЭР БАЯН ХИЗААР

Баргажанай аймагай байгаали хэлсэггүй аруун хайхан, янза бүрин тухэл малгтан юм. Аймагай хубин боложо Байгал далайнай ородог. Байгалай үзэхсэн хайхан эрвэ тохойнууд, жожохон аралнууд онсо гоо шэмэж болодог. Тинхэдэ Баргажан гол, тэрэнээ шудардаг Онхо, Гаарга, Аргада гэжэ горхонудтаа мун лэ өөрн онсо шэнжэтэй. Баргажан дабаанай оройшые баһал өөрн хөөрзэ гоё хайхан юм. Хүйтэнэй талада 35 градус халуун байдаг июль нэрада Баргажан дабаанай оройд саһан сайража байхал даа.

Баргажан нутагай баяниче хэлээ түш! Баргажанайнай баялг гансахан Бурада орондо, Советскэ Союзда мэдээжэ бэшэ, хилн сааншые суутай юм. Баргажанай хара булган шанараараа дэлхэй дээрэ түрүү хүнүү эээлдэг. Тинхэдэ Баргажанай омили, ан, гүрөөл гэжээшэ айхабтар элбэг даа. Баргажанай хубшэдэ модон элбэг. Манай Эхэ оройной олон тоото хизаар болон областнууд эндэнээ модо абаашадаг.

лодог лэ байгаа. Эгээн томо буналгаан Цицикованай присекдэ болоһон Майн нэгэнэй демонстраци мүн байгаа. Тинхэ үедэ Цицикован Баргажанай уездэ ородог нэн. Майн 1-эй демонстраци 1904 ондо болоо бэлэй. Демонстрацида хабаадагшад «Яла туулуухые болуула!» «Урнганан гурлг худалдахаа болгит!» «Подезэ эрхилгэшые нэргүй паннаха!» гэгэн эрилтэ табяа нэн. Энэ демонстрацида хабаадагшад амжилта туйлашэегүй нүүдэ, үүсэхэлын алтанай ондоо присекдэ нүүдэ таража, хубисхалта буналгаа татаха хүсэ шадал зангидуулан байна. Зонхилошодой засагай урдаһаа бодохо хубисхалта хүсөнэй эршэдээ байные эдэ бүгэдэ эли тодоор харуулаа нэн.

Хүдөө нутагтааше революциноно үйлэ хэрэг хүгжээжэ эхилээ нэн. Агуухэ Октябриин социалис революциин долгын Баргажан нутагта хүржэ эрээ. Тинхэ үедэ Байгалай үмэнхэй бүхэ нутагтаудта засаг түрэ хадаа мүлжэтэ ангийн гарта байгаа. Тэрэ засагы батадахын тулада Баргажанай аймагай газар дээрүүр япон офицер болон солдатууд, ротмистр Стрение гэгшын уларидалга доро

Совет засагай жэлүүдтэ ой модые хялгада, модо бэлдэхэлые эрдэм ухаанай ёһоор абуулха хүдэлмэри захалаа бэлэй. Баргажанай аймагта ой модые гэмтээнтэй 1.450.400 кубометр модо жэл бури бэлдэхэ арга боломжотой. Бүүдэй жэлүүдтэ Баргажанай модоной хоёр ажахы жэл бури 700—700 мянган кубометр модо бэлдэхэнэ. Мүнөө гэндэ гурбадахи леспромхоз баригдажа байна. Баянн жэлүүдтэ шэнэ леспромхоз хүдэлмэрилжэ захалда.

Революциин урда тээ баян хүлөөсүүд Баргажанай бүлгын эрлээр дээрмэдэжэ, энэ үнэтэ ангай тооо үсөөрүүлжэрхэ нэн. Совет правительствэ олон жэлэй туршада энэ ангы олзоборилхые хоримжолон юм. Тинн булган эхээр үдэнэн байна. Мүнөө жэл соо мянган булга олзоборилхо арга боломжо бии

СОЁЛ ГЭГЭЭРЭЛЭЙ ХҮГЖЭЛТЭ

1917 ондо нэгэ ба хоёр класстай оройдоол 9 нургуули бии байгаа.

1967 ондо юрэнхэ эрдэмэй 42 нургуули аймаг дотор хүдэлнэ. Тэдэнэй 12-нь дунда, 6-нь найма жэлэй буралсалтай. Энэ нургуулинуудта 12 мянга шахуу үхнүүдэ турана.

Совет засагай үедэ Баргажанай нургуулинууды дүүргэжэ гаран 22 хүн эрдэмтэн нэрэ зэргэтэй болоо. Тэдэнэй гурбанинь эрдэмтэй доктор гэгэн нэрэ алдартай.

1923 оной побөрй нэрада мүнөөнэй Баргажанай аймагай орондо минн нэгэ врач, гурбан фельдшер хүдэлжэ байхан жэшээтэй.

Агуухэ Октябриин социалис революциин 50 жэлэй ойдо бэлдэхэ тухай ИКПС-эй ЦК-гай тогтоол дотор ингэжэ хэлэгдэнэ: «Октябриин илан мандаһаар 50 жэлэй туршада соёл культурын революци бэелүүлэгдэ. Социалис ханда совет хүнүүдтэ болсорол ба гэгээрэл асарга, объективны оюун бололой ажабайдые жэшээлэгдэгүйгээр баржуулаа».

Соёл культурын революциин үр дүнгы манай Бурадай республикын, тэрэ тоодо Баргажанай аймагай үлгээр жэшээ дээрэнээ эли тодоор хаража болоно. Баргажанай үезд-

тинн зүгтөө арад зоний элүүр энхэ байхын түлөө анхарал оролдлогын үлгээр жэшээ мүн. Мүнөө аймаг дотор 300 хүнэй хууртай 10 билинча, 2 санатори, 40 фельдшерскэ пункт, колхозой нарайлалын 3 байшан худалчнэ. Эдэ эмхинүүдтэ янза бүрин мэргэжэлтэй 34 врач, медицинцын дунда нургуулитай 213 хүдэлмэрилхэгшэ хүнүүдэй элүүрые хамгаалха ажал эрхлээ. Элүүрые хамгаалха хэрэгтэ түрэн эхэхэн хүнэгэ зөөри номолно. Нэдондо 926 мянган түхэнг арад зоний элүүр энхые сахыа хэрэгтэ гаргашалагдаа нэн.

Зоний байдал культурина талаараа аймаг соо жэшээлэгдэгүйгээр урдалаа. Тосхон бүхэндэ клуб, библиотеке бии. Үдэр бүри кино харуулагдадаг. Энэ гайхалтай бэшэ. Республикын бусад аймагуудташэ соёл болсорол хүгжэнхэй ха юм. Энэманай мүн лэ Совет засагай асары ехэ туйлалта мүн.

Революциин урда тээ Баргажанай хүн зоний дундаһаа эрдэм ухаанай, соёл болсоролой ажал абуулагданд урган гараха юм, тэдэнэй нэрэнүүдые хэдэн мянгад хүнүүд хүндэтгөөр дурдаха юм гэжэ ханые этигэхтэй байгаа. Имагтал Агуухэ Октябриин ашаар хүн бүхэнэй бэйлг шадбарнаа халбаруулжа, алдар нэрээ дурдуулха харуул хайхан харгы зам нээгдээ ха юм. СССР-эй андай артист, Гүрэнэй шангай лауреат Г. Ц. Пыльничков, РСФСР-эй арадай артист Б. М. Баллаков, РСФСР-эй габьяата ажал абуулагша Б. Г. Аюшин, республикын габьяата артист Ч. Шамюкинча, Н. Раднаев, В. Буруев болон бусдые нэрлэхэ зэргэтэй. «Габьята» гэгэн алтар нэрмөн дурдаха болоо хаа, аймагай 44 артистууд, врачнууд, зоотехникууд, агрономууд, республика соогоо мэдээжэ.

Эдэиы баримтанууд Баргажанай газар дайдын алдар суута хүнүүдээр олон байны гэршэлнэ. Тэдэнээ гална Баргажанай Социалис Ажалай 14 Геройнууд урган гараа.

Нэрээшэ Баргажанай газар дайла оюун бэлиттэ хүнчүдээр баян даа. Түрүүшын арадай артист, Гүрэнэй шангай лауреат Г. Ц. Пыльничков, медицинцын эрдэмтэй түрүүшын кандидат Э. Р. Раднаев, элүүрые хамгаалхын министр байхан түрүүшын буялд эхэнэр В. Р. Болотов, оперын түрүүшын душан В. М. Баллаков, түрүүшын астронорм эхэнэр, мүнөө Монголд хүдэлмэрилжэ байхан В. Балжянова, үдэ бэшгэлэй эрдэмтэй түрүүшын доктор Л. Е. Элиасов болон бусад бажажанархин республика соогоо эгээн түрүүлэн нимэ үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэнэн хүнүүдэй тоодо ороно. Энээн тухай конференци дээрэ хэлсэгдээ бэлэй.

Баргажан тухай дуу мэдэхэ ёһотойт. «Эй, Баргажан, долгоо худалгыш!» гэжэ хэн нэгэнэй эхилээ наа, хаанашые, ямаршые яһанай хүнүүд энэ дууе дабхажа байхал. Энэ дуун соо эрхэ сүлөөтэ ород арадай ойноо сэдхэхэ харуулагдана. Эгээл тиймээхэ юрын хүнүүдэй найал бодошые харуулан дунн мүнөөшэ хүртээр огом тодоор эздэлжэ, байр басхаланта шэнэ байдал байгуулха хэрэгтэмай туйлална буюу.

Баргажанай хизаарта эрхэ сүлөөгэй түлөө эрэлхэг зоритгойгөөр тэмсээн ородой түрүү хүбүүд декабристнар аха дуу Кюхельбекер сүлэглэдэ байхан юм. Тинхэдэ арадай хэрэгтэй түлөө сүлэгдэнэн 1905 оной партиин гэшүүн Н. С. Кабанов, 1906 оной партиин гэшүүн Я. И. Вишняк, 1904 оной партиин гэшүүн Н. Н. Ромин болон бусадэй дүлэгтэ үгэнүүдые Баргажанархин шөгнөһан байхал. Хаанта засагай хаалта сүлэгтын газар болон энэ нутагта эрхэ сүлөөдэ дуратай эдэ хүнүүд харуул хайхан найал сэдхэхэ, үнэн сэхэ үгэ хуур асархан байна. Тинхэдэ түрүү хүнүүдэй яһанан газарта найн хайхэхэ хэрэгтэй домог суута үрөнэн теригдэнэн түүхэтэй.

атаман Семеновой Манжуурай тусхай отряди офицер болон хасагуудай хөлсгэшэ экспедици, генерал Суниний капелетанай дивизион, полковник Бугановай захиргаан дор сагантанай эрлэг банда нүүдэл хэжэ ябаа нэн.

Түүхын энэ хэсүү бэрхэтэй ве сагта 1920 ондо Баргажанай үездэн партийна үүр байгуулагдажа эхилээ нэн. Эдэ түрүүшын үүрнүүдтэ гол түлөө политическэ хэрэгдэг сүлэгдэ байхан коммунистууд ороһон байна. Тэрэнээ гална уездэ мюуса хүдэлмэри абуулдаг большевистүүдэй партине хүндэлдэг нутагай хүнүүд аду үрүүдтэ олоороо хабаадуулагдаа нэн. 1920 оной февралын 1-д Баргажанай үездэн түбтэ арбан хүнөө бурдолоһон РКП(б)-гай анха түрүүшын үүр байгуулагдаба. Революциноно мюуса хүдэлмэри абуулдаг коммунистууд Н. С. Кабанов, Я. И. Вишняк, Н. Н. Ромин, Т. Г. Баранская, И. Н. Пономарев, В. И. Коморовский, мун Л. И. Эрэнрайс, Г. Ф. Фензелью, Г. А. Селиванов ба К. Т. Кокинсон гэгшэд үүрэй гэшүүн боложо ороо нэн. Үүрэй бюорогэй гэшүүдээр: Т. Г. Баранская — үүрэй түрүүлэгшэ, Л. И. Эрэнрайс — секретарь, И. Н. Пономарев бюорогэй гэшүүнээр хуналдаа.

Тэрэ жэлэй август нэрада Баргажанай партиин үүртэ Г. П. Башаров, В. В. Эгерс, Н. Ф. Гребенников, Ф. П. Юнг болон бусад ороо нэн. Удаань Баргажан-Алдага, Ехэ-Урөөдэ, Читканда, тэрэ үедэ Баргажанай

болонхой. Тинхэдэ хэрмэн болон бусад ангай тоо Баргажанай хубшэдэ олоһороо.

Совет засагай тогтохотой зэргэ Баргажанда түрүүшын консервын багахан завод баригдаахэдэ нэн. 45 жэл соо оршон байха үедэ энэ завод 10 мянган худэлмэришэдтэй томо комбинат болон ургаа. Баргажан-Алдага мүнөө промышленна томохон тосхон болохонй. Тэндэ мяха-түнэй предпритияй, шотагай промышленность, машина заһабарилха үйлдэбэри, модоной ажахы гэхэ мэтэ бии. Мүнөө үедэ Баргажанай аймагта промышленна 18 предпритияй, барилгын 2 эмхи, ой модоной, транспортна, харгын ажахынууд бии юм.

Мүнөө Баргажан республикынгаа түб хототой. Эрхүүгэй областын автомобильни, агаарай, унанай бата найдамтай холбоотой болонхой. Аймаг дотор харгы найнаар түхээр элдэжэ, аймагай томо тосхонуд телефонээр, радиооор хангагдани. Электрическэ гэрэл айл бүхэндэ оронхой, ажалай бүтээшые дэшшээлүүхэ талаар аша туһана үзүүлэнхэй.

Хүдөө ажахы нүүлэй жэлүүдтэ эхээр хүгжөө. Революциин урда тээ Баргажанда тарянай талмай бага, ургасаншые өөлдгүй байдаг нэн. Бурадауд таряан ажал муртээр эрхилдэггүй бэлэй. Гол түлээ мал үсхэдэг, тэрэншые ашаг шэмэ багар үгэдэг нэн. Найн найн газарые хаанай түлөөлгөшэд, баяд ноёд эээлдэг байгаа. Агуухэ Октябриин революциин ашаар Баргажанай хүдөө ажахы эхээр хүгжөө. Тарянай талмай үргэдэ, ургасан дэшлээ. Мал ажалышые ашаг шэмэ эхээр дэшлэнхэй байха юм. Революциин урда тээ Баргажанда үнэнэн бүриһөө 300—500 литр һу, хонин бүриһөө 0.8—1.2 килограмм нооһо жэл соо абадаг хаа, мүнөө үедэ үнэнэн бүриһөө 1500—2000 литр һу баадаг, хонин бүриһөө 3—3.5 килограмм нарин нооһо хайшаддаг болоо. Тейд эншые эрхим туйлалта бэшэ ха юм даа. Баргажанай аймагай түрүү малшад үшоомые эхэ амжалта туйладал юм.

Совет засагай жэлүүдтэ Баргажанай аймагта 69,350 гектар газар дээрэ янза бүрин ороһото ургамалнууд таригдана. Энэ эхэ газарые элдүүрлүүн туулаа колхоз, совхозууд 420 трактор, 230 комбайн, 250 автомобиль болон хүдөө ажахын бусад техникээр эбсээжэнхэй.

Ургас дэшлээлүүхэ хэрэгтэ тарашадай газарта оруулдаг минеральна болон нутагай үзэгдүүдтэ эхэхэн туһа нэмэр болоно. Мүнөө минеральна утгажүүлгые самолёдоор хаяха абадал үргэнээр дэлгэрэхэй байна. Нэдондо 5700 гектар газарта самолёдоор химическэ үзэгдүүдтэ тарашагдана байна. Энэ хадаа урдалан хүгжэнэн совет тарашадай ажалые харуулаа бэшэ аал.

Урдань Хүйтэнэй талада халхнда үлгээгэжэ, газар эхээр мууджа, тарашадые зог

Совет засагай жэлүүдтэ экономико бэ соёл культурын хүгжэлтые шэнжэлжэ үзээд, энэ талаар үлгүлэй 2—3 жэлэй туршада элитэ эхээр ургаа гэжэ конференцидэ хабаадагшад урма барятайгаар тэмдэглээ. Промышленостин ба хүдөө ажахын үйлдэбэри саашанда хүгжөөхэ тухай партиин зонхоһон хэмжээ абуулганууд эрхим найн нүүдэ чүчүүдэ. Аймагай ажалшад табан жэлэй тусбэй түрүүшын жэлэй даабание амжалтатайгаар дүүргээ, мүнөө мун бэшээр ажаллана.

Гэхэтэй хамта конференцидэ хабаадагшад байгалиин баялгые хэрэгсэлдэ талаар, үйлдэбэрин эмхдэхэдэй талаар, гол түлээ, партино-политическэ хүдэлмэрилдэ бии байгаа дутагдалнууды сэхэ зан хэлэнэн байна. Залуушшые революциноно ба ажалай ёһо шадлай үндэһөө хүмүүнүүд хэрэгтэ партийна зарим организацинууд муртэй анхаара хантуулагүй.

Научно-практическа конференцидэ хабаадагшад аймагайгаа экономико ба соёл культурын хүгжөөхэ зорилгоо амжалтатайгаар бэелүүлхын, Совет арай эрхээхэ хайтан — Октябриин революциин 50 жэлэй ой нэрэтэй түрэтэйгээр угтавын Баргажанай бүхэ коммунист болон комсомолчудые, аймагай бүхэ ажалшые үрээсэ.

Энэ хуудлые В. ОРЛОВ бэлдээ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Баргажан тосхон. Лениной нэрэмжэтэ үйлэ. К. БЕРЕЗОВСКИИН фото.

